

Un museu per a parar l'orella

Una veïna nascuda a Banyeres de Mariola relata davant la càmera la seua feina de comare.

El Museu Valencià d'Etnologia ha llançat el Museu de la Paraula, una biblioteca d'internet que aplega eis testimoniats orals de persones nascudes abans de la guerra civil. 300 avis narren les biografies personals per a trenar la història col·lectiva dels valencians.

“No havia tingut *vàries nòvies i m'abueta* em deia ‘Però, xe, que no veus que eixa no et convé?’ M’ho deia perquè no tenien béns. ‘Però, xe, per què no vas en la teua cosina?’ ‘*Abuela*, però si ella no me voldrà ni res d’això.’ ‘No ha de voler? Ella sí que te vol! Posa’t a festejar en ella!’ [...] Al final, va ser un *arreglo*. Me vaig posar a festejar en ella i quan ja em llicenciaren i tot, em casí.” Qui reproduïx aquesta conversa, recercant en el calaix de la memòria davant d’una càmera, és Miguel, un veí octogenari de Faura, una de tantes veus de què es compon el Museu de la Paraula. Sense saber-ho, aquest veí del Camp de Morvedre explica les estratègies matrimonials que, en tants casos, van regir i condicionar l’existència dels nostres avis o pares. “L’amor –diu aquest entrevistat que li va dir la seua àvia– entra baix dels llençols.”

La narració d’aquest llaurador és només una més de totes les vivències, tan humils com il·lustratives, que han ajudat a confegir el mosaic de veus del Museu de la Paraula. En aquesta mena d’arxiu de sons es parla de matrimonis de conveniència, com fa Miguel, però també de les relacions entre patrons i obrers; de la repressió franquista; de la vida a la vora de la marjal (“per treballar les marjals necessitaven tindre les escures fetes, i anava mig poble a les escures”, explica una dona de Massalfassar); de la matança del porc; de l’alletament; de les formes de socialització (“a ma mare no li feia gràcia que anara als *llavaderos* públics però a mi m’agradava perquè enraonàvem, al *cotilleo*, al *cotilleo...*”, explica una senyora de Massamagrell); de l’emigració; dels rituals de pas; de l’arrendament de la terra; o del sexe (“informació respecte del sexe? –diu una veïna de València– Ui, *què va!* Si era pecat...”). Es parla, en definitiva, d’un univers en extinció que ens ajuda a comprendre qui érem, però també qui som.

Elogi de l’arruga. El Museu de la Paraula és, sense dubte, un museu atípic. De fet, es podria discutir a bastament si pot considerar-se o no un museu en el sentit estricte de la paraula. Aquí no hi ha vitrines que guarden objectes sumptuosos ni interminables plafons explicatius. Ni tan sols hi ha un espai real on es pugui acudir. Perquè el Mu-

seu de la Paraula no és un contenidor físic, sinó una plataforma digital (www.museudelapaula.com) a la qual pot treure el nas qualsevol particular amb connexió a internet i voluntat de saber com vivien els nostres pares i avis, ja siga per simple curiositat o amb finalitats científiques. Més que un museu, el Museu de la Paraula és una gran biblioteca àudio-visual (per a ser vista i escoltada) que emmagatzema 300 entrevistes de més d'un hora amb persones nascudes abans de la guerra civil espanyola procedents de diversos punts del País Valencià. Els entrevistats hi fan un repàs de la seua existència i, de retruc, de la seua vida amb relació a les pautes socials existents en cada moment. És a través d'aquests testimoniatges privilegiats que a l'oient se li fan presents els profunds canvis socio-culturals esdevinguts al llarg del segle XX. "Escoltant aquests relats –explica Raquel Ferrero, que ha estat coordinadora de tot plegat– t'adones que ha hi hagut una fractura enorme entre allò que hem sigut i allò que som. Aquesta és la generació del trencament, perquè els seus descendents han tingut estils de vida que tenen molt poc a veure amb els d'ells."

Aquest gavadal d'experiències parlen d'una realitat vívida en què les famílies anaven a batre i els xiquets muntaven al trill; el secà no havia estat substituït pel regadiu; les cases disposaven d'una porta per a la cavalleria; el camp es treballava amb llogones i aixades; les embarassades parien sense ajut mèdic; les parelles festejaven "amb carabina"; els llits eren fets de "pallosques"; les dones agraven el carrer tan bon punt s'alçaven; els homes "treien les xiques en sagristà"; els emigrants necessitaven 26 dies de vaixell per a travessar l'Atlàntic; i les joves es ficaven "a servir". El Museu de la Paraula dóna color a una realitat, majoritàriament rural, que tradicionalment se'ns havia representat en blanc i negre. A través d'aquesta plataforma es poden "visibilitzar unes veus que tradicionalment han estat enfosquides o poc escoltades", apunta Ferrero. "El professional de la història –afegeix Joan Seguí, director del Museu Valencià d'Etnologia– aborda la història des de l'acadèmia. Aqueixa és una perspectiva completament diferent de la que aquí es dóna. Mentre l'historiador ens parla de la indústria tèxtil d'Alcoi, aquí tenim

el testimoni d'una treballadora que ens parla de la relació amb el patró, dels horaris laborals, de com organitzava la llar..." El Museu de la Paraula relata, si es vol veure així, una història amb lletra minúscula.

La teua vida compta. De fet, no és d'estranyar que una de les màximes que ha guiat el procés de construcció del museu haja estat "la teua vida compta, conta'm la teua vida". "Tota vida és digna de ser contada, perquè tota persona és font de coneixement i experiència", explica Raquel Ferrero. "L'actitud de la majoria de persones quan iniciàvem l'entrevista era: 'Jo no tinc res per a contar', 'la meua vida és molt normal'. La gent gran tendeix a trivialitzar les seues experiències perquè pensen que la seua biografia no té gens d'importància. I sí que en té." D'entrevistats n'hi ha de xerraires i de lacònics, de reservats i de bocamolls, però tots, com apunta Ferrero, "han fet una acte de generositat enorme. La gent ens ha llegat la seua vida i això no és poca cosa". Per a Albert Moncusí, que ha participat activament en l'elaboració d'aquesta plataforma, la captació d'aquesta informació "té alguna cosa de transcendent". "Recorde un home que m'explicava la proclamació de la Segona República en primera

persona. Quan fas l'entrevista tens la sensació que t'expliquen en carn viva coses que només has vist als llibres", relata aquest professor del departament de sociologia i antropologia de la Universitat de València.

El Museu de la Paraula entronca amb la creixent importància que recentment s'atribueix al patrimoni oral. La qüestió té relació amb el significat que tradicionalment hem atribuït al terme *patrimoni*. Com apunta Moncusí, tot prenent la idea del sociòleg Antonio Arino, "s'ha passat d'una definició que incloïa estrictament monuments, béns eminentment materials i vinculats a una definició humanista de la cultura, a un altra que incorpora també béns materials i immaterials que formen part d'allò que és popular i d'allò que és tradicional". De fet, des de l'any 2005, la comunitat científica ha incorporat el patrimoni material i immaterial a la definició de patrimoni. En aquesta línia, a Europa han sorgit diversos projectes encaminats a recuperar el passat a través de la memòria oral dels qui en foren protagonistes. Mediterranean Voices, finançat per la Unió Europea i en què participen 13 països; Memorynet, que arreplega les veus de britànics vinculats a la mar; o USC Shoah Foundation Institute, impulsat per Steven Spielberg,

Un espai en construcció

"En construcció". És el cartell que els responsables del Museu de la Paraula podrien penjar al seu portal web. Perquè el Museu de la Paraula que ara s'ha presentat és només "el punt de partida" d'un projecte que aspira a ampliar-se amb el pas dels anys, segons que explica Joan Seguí, director del Museu Valencià d'Etnologia. Lluny de qualsevol temptació estàtica, l'arxiu oral que ara s'ha presentat aspira a convertir-se en una plataforma que done cobertura i difusió a qualsevol iniciativa adreçada a protegir el patrimoni oral dels valencians. De fet, ara per ara, el museu aixopluga entrevistes realitzades pel Museu d'Etnologia amb motiu de projectes específics anteriors referits a aspectes com ara les bandes de música i la vida associativa, les dones treballadores en la indústria de la joguina, la riuada del 1957 o la vela tradicional de l'Albufera de València.

Una veïna nascuda a Galanes conta la seua vida al menjador de sa casa.

El Museu de la Paraula no és un espai físic, sinó una plataforma digital (www.museudelapaula.com), accessible a qualsevol usuari.

que des del 1994 enregistra testimonis de supervivents de l'Holocaust, han treballat en aquesta línia.

Amb tot, el Museu de la Paraula se situa un pas més endavant per la meticulositat amb què cadascun dels testimoniatges es posa a disposició dels usuaris. Cada entrevista ha estat catalogada i indexada de manera que es pot accedir al testimoniatge complet, per fragments relacionats amb el tema elegit o a través d'un tesaurus definit per a l'anàlisi de les entrevistes. Per exemple, aquell qui vulga saber com s'emparentaven els nostres pares i avis, només ha d'introduir la paraula "casament" al cercador i

trobarà 32 peces en què els entrevistats parlen sobre aquesta qüestió.

L'objectiu, al remat, és que com més gent millor es capbusse en aquest calidoscopi d'experiències. Al cap i a la fi, el Museu de la Paraula no és un fi en si mateix, sinó un punt d'ancoratge per a investigadors de diverses disciplines. Lingüistes, dialectòlegs, antropòlegs, etnòlegs i historiadors en general poden trobar en aquest arxiu fonts orals bàsiques per a completar les recerques. "Cal treballar sobre les entrevistes per a generar uns altres productes i donar-hi una utilitat social i pedagògica", apunta Albert Moncusí. Siga com siga,

Més enllà d'uns vídeos

El Museu de la Paraula presentat a principi d'aquest mes al Museu d'Etnologia, institució dependent de la Diputació de València, és fruit d'una dècada de treball. En un principi, els seus promotors es van marcar com a objectiu realitzar un total de 3.000 entrevistes, però al cap de poc temps s'adonaren que la xifra era del tot inabastable. No es tractava només de fer les entrevistes (fase de la qual es van encarregar la coordinadora del Museu, Raquel Ferrero, i Albert Moncusí, becaris procedents de les carreres d'història, sociologia, antropologia i etnologia i un equip tècnic audiovisual procedent de la Universitat de València), sinó que, a més a més, calia afegir-hi una feixuga tasca de transcripció, digitalització, catalogació i indexació, qüestions, aquestes dues últimes, per a les quals es va haver de crear un tesaurus *ad hoc*. El treball informàtic generat per a posar ordre i presentar de la manera més clara possible tot aquest material ha tingut com a resultat la creació d'una aplicació de codi obert anomenat Dédalo, una plataforma de programari lliure capdavantera a Europa per a la gestió de patrimoni immaterial que podria aplicar-se en projectes futurs.

i més soenllà de les investigacions científiques, una passejada pel Museu de la Paraula és un exercici ben saludable, com a individus, però també com a societat. Perquè aquest arxiu ensenya com era la vida dels nostres pretèrits, però també ens diu molt sobre nosaltres. "Els habitants del desert, quan es desplacen d'un lloc a un altre, miren cap arrere les seues petjades per a veure per on han de continuar—diu Raquel Ferrero—. Projectes com aquest ens haurien de servir per a veure què han fet la nostra gent gran i què podem fer nosaltres."

Violeta Tena